

Geloven tussen gisteren, vandaag en morgen

Communicatie en informatie in een parochie is van wezenlijk belang: daarover is iedereen het eens. En er zijn middelen genoeg ter beschikking: ook daarover is iedereen het wel eens. Maar aan communicatieprocessen binnen kerkelijk verband valt nog wel het een en ander te verbeteren, hoor je nogal eens. En nog moeilijker wordt het, wanneer we willen communiceren over wát ons ten diepste bezighoudt. Oude woorden blijken dan al gauw tekort te schieten en nieuwe hebben we niet zo snel voorhanden. Een van de meest cruciale vragen voor de toekomst van kerk en geloven lijkt dan ook te zijn: hoe kunnen we ons naar elkaar toe verstaanbaar maken in deze wereld?

Stoorzenders

Communicatie vindt plaats tussen individuen of groepen, met als basis de ketting zender-boodschap-ontvanger. Alleen als dit proces zonder storing en machtsvrij kan plaatsvinden, is er sprake van communicatie. Een ander storingselement is de enorme individualiseringstendens van de afgelopen decennia, die ertoe heeft geleid dat ieder zo'n beetje in zijn of haar eigen universum lijkt te leven. Ook hierdoor stagneert de onderlinge communicatie.

Kerk en communicatie zijn over het algemeen niet het meest bevriende begrippenpaar. Anders geformuleerd: kerkelijke communicatie valt meestal buiten de schoonheidsprijzen en heeft vaak nog een wereld te winnen. Of misschien krachtiger gezegd: goede communicatie vanuit kerkelijke kringen is dikwijls ver te zoeken en als gelovigen hebben we het eigenlijk ook nooit geleerd. En wanneer we meenden met elkaar te communiceren, was het feitelijk niets anders dan het doorgeven en citeren van uit het hoofd geleerde informatie. Maar communicatie en informatie zijn wezenlijk van elkaar verschillende begrippen. Dit alles klinkt wellicht nogal desastreus en pijnlijk, maar is wel de realiteit.

Beleving

Een jaar of vijftien geleden vroeg ik iemand eens, hoe hij de kansen en mogelijkheden voor een zinvolle communicatie met de leefwereld van jongeren inschatte. En hoe wij hen zouden kunnen uitdagen en inspireren om de christelijke traditie op een eigentijdse en creatieve manier vorm te geven. Want ondanks vaak dezelfde achtergrond (familie, cultuur) pakken ze zaken toch anders aan en gaan ze anders om met gebeurtenissen. De oorzaak ligt misschien in tijdsbeleving en maatschappelijke ontwikkelingen waar jongeren gemakkelijker in meegaan dan 'ouderen'. Zijn antwoord houdt me nog steeds bezig. "Ik denk dat het niet zozeer een taal- of communicatieprobleem is, maar eerder een kwestie van beleving. Misverstanden in de communicatie komen vaak voort uit het verschil in achtergrond van waaruit je iets zegt. Jongeren denken en spreken vanuit een andere belevingswereld dan traditionele kerkmensen. Je kunt dat alleen maar oplossen door je goed te verdiepen in elkaars achtergronden. Dat is verre van gemakkelijk, maar als je daartoe niet bereid bent, mislukt communicatie altijd. Want de kern van de zaak is natuurlijk dat de liefde van twee kanten moet komen." Achtergrond, beleving, traditie, inspiratie en creativiteit: misschien wel de belangrijkste elementen voor onderlinge geloofscommunicatie.

Glashelder

Een halve eeuw geleden zag de godsdienstige wereld er nog redelijk overzichtelijk en ordelijk uit. Geloof en kerk hadden een vaste plaats in het dagelijks leven en waren duidelijk afgebakende terreinen. Als je in de zesde klas de antwoorden van de ruim vijfhonderd katechismusvragen kende, dan had je een uitgebreid en verstaanbaar begrippenstelsel tot je beschikking, waarmee je gemakkelijk met andere gelovigen kon communiceren. Want de dingen over godsdienst en geloof waren glashelder. "God is onze Vader, die in de hemel woont" (vraag 5); "De eerste mensen waren Adam en Eva" (vraag 46); "Door een volle aflat verkrijgen wij kwijtschelding van alle straffen der reeds vergeven zonden" (vraag 336); "Wij moeten de zonde verafschuwen als het ergste, dat ons overkomen kan" (vraag 387); "Wij moeten de niet-katholieken oprecht beminnen en wij behoren veel voor hen te bidden" (vraag 417). Natuurlijk: er

zijn de laatste decennia verschillende eervolle pogingen gedaan om kerk en geloof te actualiseren, door het uitbrengen van nieuwe katechismussen (zoals de *Katechismus van de Katholieke Kerk, Zekerheid en vrede*, *Geloofsbelijdenis van de kerk* en *Al de dagen van ons leven* voor volwassenen; *Youcat* voor jongeren). Natuurlijk: anno 2012 is het allemaal nog waar. Alleen werkt het zo niet meer, want we zijn niet meer gewend om ingepompte antwoorden op te dreunen en we willen dat ook niet meer. We vragen ons steeds kritisch af of datgene wat we horen juist is, vinden daar iets van, worden via social media op andere gedachten gebracht of horen andere meningen. Op basis van al die uitingen vormen wij ons eigen denkbeeld. En voor wie denkt dat dit alleen een christelijke of katholieke crisis betreft: ook in andere godsdiensten zien we dezelfde ontwikkeling. Moslima Selima Benali (23) vertelde onlangs in het *Brabants Dagblad* (15 augustus 2012): “Onze ouders kregen het geloof mee vanuit hun culturele achtergrond en opvoeding. Daar werden weinig vragen over gesteld. Maar onze generatie is hoger opgeleid en gaat zelf op zoek naar antwoorden. Wij nemen niet zomaar alles aan wat een imam ons vertelt. Wij kijken op een kritische manier naar geloof”.

Op losse schroeven

De wereld en wij zijn in al die afgelopen jaren grondig veranderd. Zeker, wegkappelletjes en –kruisen zijn vandaag de dag nog steeds vertrouwde oriëntatiepunten en rustmomenten. Ook in de nabije toekomst zullen ze dat zeker nog wel blijven. Maar geloofs zekerheden zijn weggefallen, kerken verdwijnen en moskeeën verschijnen (alleen in Brabant al 45!), zondag-rustdag lijkt inmiddels een bijna vooroorlogs begrip geworden, scholen, clubs en verenigingen dragen nog slechts het voorvoegsel ‘rk’ in hun naam, het CDA kalft steeds verder af en het aantal gelovigen is in ons land gedaald naar 40% omdat velen zich lieten uitschrijven. Alleen ouderen herinneren zich nog dat hun schooldag begon met gebed. De tijd dat gelovigen het cement en kompas van de samenleving vormden. Ligt inmiddels al een hele tijd achter ons. Hoewel religie in de marge van de samenleving terecht is gekomen, zijn er ook tendensen naar nieuwe vormen van religiositeit te bespeuren. Maar deze halen meestal niet de media. En hier zit misschien wel het grootste probleem van onze tijd: we zijn niet of nauwelijks meer in staat om met elkaar te communiceren over ons geloof. Dat wil zeggen: we kunnen niet of heel moeilijk de juiste woorden en beelden vinden om daarover met elkaar te praten. En eigenlijk zijn niet alleen de woorden of beelden, maar is het gehele gangbare systeem van vooronderstellingen, methoden, uitgangspunten en normen op losse schroeven komen staan. Ofwel: het gemeenschappelijk kader en de context van geloof en kerk zijn de afgelopen decennia fundamenteel veranderd. Onze digitale wereld is het sociaal-cultureel kader en historisch begrippenapparaat wezenlijk ontgroeid. De oude, vertrouwde woorden en beelden matchen niet meer met ons moderne levensgevoel. We zullen nieuwe woorden en manieren moeten proberen te vinden om die oude, eeuwenlange traditie voor elkaar en voor anderen verstaanbaar te maken, levend te houden en uit te spreken wat ons ten diepste bezighoudt.

Levende traditiestroom

Gemakkelijk gezegd: nieuwe, verstaanbare woorden en manieren vinden om de traditie levend te houden en met elkaar gelovig in gesprek te gaan over wat ons ten diepste bezighoudt. We hebben er alleen geen handboeken voor, Internet geeft hier niet thuis, meditatie en mindfulness-trainingen bieden niet de oplossing, op verjaardagen is het onderwerp taboe en bidden helpt ook al niet. Hoewel... naarmate je je de tijd en rust gunt om op een moment van de dag eens even tot jezelf te komen door uitdrukkelijk de aandacht te richten op wat je op dat moment bezighoudt, dan zul je misschien merken dat je na verloop van tijd woorden en beelden kunt vinden voor gevoelens, belevingen, emoties, ervaringen die er voor jou écht toe doen. Of dat met geloven te maken heeft en of dat bidden is? Het is maar wat je eronder verstaat. De oude katechismus omschreef bidden als een daad van eredienst, “daarbij verheffen wij onze geest en ons hart tot God” (vraag 437). Als geloven en bidden voor jou het uitspreken van standaardteksten betreft, dan is daar natuurlijk niets mis mee. Gebeden als het Onze Vader en het Wees Gegroet hebben al vele stormen doorstaan en hun authentieke waarde bewezen, ook al zijn de woorden inmiddels al honderden jaren oud. Maar geloven en bidden kan ook een stuk

bezinning zijn, even pas op de plaats maken voor zelfreflectie, gedachten ordenen. Zo kan geloven en bidden het zoeken zijn naar woorden die je in je innerlijk vindt en ben je al een beetje op weg naar morgen: om die beelden en woorden met anderen te delen. Dan is de eerste opening naar onderlinge verstaanbaarheid gemaakt. Oude woorden kunnen misschien weer tot leven komen en nieuwe worden weer gevonden. "God is onze Vader die in de hemel woont" kan dan wellicht een heel nieuwe betekenis krijgen voor elkaar. En je zou er ook de Moeder in kunnen ontdekken, die je leven hier op aarde heel gelukkig kan maken.

Denken, voelen en doen

Leren communiceren is, denk ik, niet alleen een kwestie van woorden en taal, maar ook van oefenen, voelen en in praktijk brengen. En dat geldt ook zeker als het om communiceren van geloven gaat. Want ook hier geldt: het gaat niet om het leren van het geloof, maar om geloven als activiteit. Je moet het doen en beleven! Verbeelding kan hier een grote rol spelen: je kunnen indenken dat er een Groter iets is dat over je waakt, voelen dat dit zo is, wát het ook is.

Misschien dat hierin wel het belangrijkste geheim voor een succesvolle toekomst van ons gelovig-in-de-wereld-staan ligt: niet alleen praten, maar ook gewoon doen. "Wat baat het een mens te beweren, dat hij geloof heeft, als hij geen daden kan laten zien? Kan zo'n geloof hem soms redden? Stel dat een broeder of zuster geen kleren heeft, en niets om te eten en iemand van u zou hun zeggen: 'Ga in vrede, houd u warm en eet maar goed', zonder hun te geven wat ze nodig hebben, wat heeft dat voor zin?" (Jakobus 2, 14-16). Jakobus ziet scherp "dat mensen in de gemeente zeggen in Christus te geloven zonder dat dit een praktische, maatschappelijke uitwerking heeft. Met alleen geloof red je het niet, zegt Jakobus, die steeds betrokken is op de maatschappelijke situatie" (*Weekmeditatie* Abdij van Berne 17 september 2012). Niet alleen bidden dus dat de wereld beter wordt, maar proberen daaraan ook daadwerkelijk een bijdrage te leveren. Niet alleen weten wat de christelijke deugden zijn, maar ook werkelijk voorzichtigheid, rechtvaardigheid, sterkte en matigheid beoefenen in het dagelijks leven. Engelen niet zien als verheven, onsterfelijke geesten, maar als lieve medemensen van vlees en bloed. Een lichtje aansteken bij Maria om haar te vragen je bij te staan als het je even wat minder goed gaat of wanneer je een ander een zetje in de rug wilt geven. En dan gaat het niet om een Maria die in de loop der eeuwen door de kerk op een hoog voetstuk is geplaatst. "Alleen in de officiële leer van de kerk is ze een gehoorzame en kuise moeder. In de volksreligie en in de feministische bevrijdingstheologie is ze een toevlucht voor mensen die gebukt gaan onder machtsmisbruik. Dat Pussy Riot zich tot de Heilige Moeder richt, laat opnieuw de bevrijdende kracht van Maria zien. Hun rake rituele performance is onderdeel van een lange traditie van een politiek-spirituele bevrijdingsbeweging." (Kirstin Notten, *Maria, helpster van Pussy Riot*, in *Trouw – Letter & Geest*, 8 september 2012). Een lichtje bij een bijzondere moeder dus, de moeder van Jezus. Op deze manier kan geloven concrete gestalte krijgen en handbagage worden waarmee je je zelf en anderen kunt ondersteunen.

Zeker weten dat je op deze manier heel dicht bij de kern van religie en het wezenlijke van je gelovig-zijn bent. Immers, de betekenis van het oude Latijnse woord 'religare' heeft te maken met hechting en binding: niet alleen aan opvattingen, gedragsregels en riten, maar ook aan mensen van wie de neus dezelfde kant op staat. Geloven betekent ook: respect en ruimte geven aan de mening van een ander, zonder deze te veroordelen of te verketteren. En dat is heel wat anders dan in een half A-4'tje te kunnen opschrijven of in twee minuten te kunnen vertellen wat voor jou de kern van je geloof is. Voor mij draait het kortweg eigenlijk maar om één zin: God is de alfa en omega en staat aan het begin en het eind van mijn leven, waarvan ik zelf de zin mag ontdekken, met een hoopvol uitzicht naar wat daarna komt.

Balans

Ons geloof maakt deel uit van zich altijd veranderende stromen die door de wereld gaan. En die wereld is geen bedreiging, maar juist een uitdaging om helder voor de dag te komen. Geloven is niet almaar dezelfde beelden en woorden terugdraaien, maar een manier van kijken, voelen, doen en beleven, naar telkens andere dingen in de hoop dat de wereld ooit nog beter wordt. Waar het om gaat is: een goede

balans te vinden tussen oud en nieuw, heden en verleden, jezelf en de ander. Gerichtheid op de wereld van nu en morgen betekent niet dat je het verleden maar gewoon achter je moet laten en veronachtzamen, zeker niet. Het ons overgeleverde geloof zullen we steeds opnieuw moeten uitleggen, zodat we een brug kunnen slaan tussen gisteren, vandaag en morgen. Het is geen schat die we kunnen behouden door ze te begraven en te bewaken, maar een kapitaal dat je alleen maar kunt behouden en dat juist groeien kan door het te riskeren in nieuwe investeringen. Juist in tijden van recessie is eigenlijk alleen dit een hoopvolle weg naar de toekomst. Wie niet waagt, die niet wint: stop je talenten dus niet in de grond.

Jan Simons

Een verkorte versie van dit artikel verscheen in het najaarsnummer van Vierklank, het parochieblad van de Zalige Paus Johannes XXIII Parochie in Berkel-Enschot-Biezenmortel-Udenhout.